

richtgeving in Suriname. Insinuaties dat Nederland – politiek Den Haag – me-deplichtig was aan tegen Suriname gerichte acties kregen een ruime plaats in de krantenkolommen. Zowel regeringsleider Bouterse als de minister van Buitenlandse Zaken deed een beroep op Nederland om niet toe te staan dat er vanaf Nederlandse bodem acties tegen Suriname werd ondernomen.

Tegelijkertijd was er ook aandacht voor wederhoor en andere interpretaties. Minder uitgebreid dan in de Nederlandse media, maar toch werden Brunswijk en het Surinaamse verzet in Nederland een podium gegund. Daar konden ze hun twijfels over het zojuist in gang gezette democratiseringsproces in Suriname uiten. Haagse ontkenningen van betrokkenheid bij acties verschenen bovendien in koppen op de voorpagina's in de kranten van 29 en 30 juli 1986: 'Nederlandse regering ontkent betrokkenheid bij huurlingenactiviteit' (*De West*) en 'Nederland keurt coupplannen af' (*De Ware Tijd*). Hoofdreactionele commentaren ontbraken, toch zou het boven vermelde naschrift in *De Ware Tijd* waarin de krant een aanval op Suriname afwees, als zodanig kunnen worden opgevat. Daarin nam de krant afstand van acties gericht tegen Suriname.

Nasleep van de gebeurtenissen in Moiwana in november en december 1986

Via de Wereldomroep drong de Binnenlandse Oorlog – opgetekend door Nederlandse journalisten die in Brunswijks voetsporen clandestien het oorlogsgebied betraden – met een omweg de Surinaamse huiskamers binnen. Ook de berichten over de legerinval op 29 november 1986 in het dorpje Moiwana, waarbij kinderen en vrouwen omkwamen. Het onderwerp haalde de wereldpers. De Surinaamse autoriteiten realiseerden zich hoe invloedrijk Nederlandse journalisten waren. Medio december werden ze officieel uitgenodigd in Suriname om zich ervan te vergewissen dat het land de mensenrechten wel degelijk naleefde. Bouterses kabinetschef Henk Heidweiller sprak de Nederlandse pers bestraffend toe:

'De Nederlandse pers gedraagt zich als kleine morele rechters die een ieder buiten Nederland op het matje willen roepen om een zalvende preek te houden. Zij zijn constant bezig met negatieve berichtgeving over ons land.'

En verzuchtte: 'Alleen God, onze lieve Heer, kan ons helpen met jullie.' Heidweiller deed een dringend beroep op de beroepsgroep om een 'zekere mate van bescheidenheid te betrachten bij de berichtgeving', vooral waar het de mensenrechten betrof.⁹⁶ Amper 24 uur later werden geluidsbanden, film- en fotomateriaal van

enkele Nederlandse journalisten in beslag genomen. Betrokkenen waren zonder toestemming – iets wat ze trouwens bestreden – afgereisd naar oorlogsgebieden. Volgens het Surinaamse nieuwsagentschap bestond het vermoeden dat er ‘militair materiaal’ gefilmd was.⁹⁷ Een paar dagen later prijkten door het ANP meegesmolde foto’s in de Nederlandse kranten. De *NRC* van 24 december drukte de foto waarop een ‘Bosneger’ [Marron – edv] Bouterses portret van de muur rukte, prominent af op de voorpagina. Granman Aboikoni – lokale gezagsdrager van het binnenland – zou verklaard hebben ‘zijn gat ermee te zullen afvegen’. Aan het kerstbanket verweet ‘regeringsleider’ Bouterse de Nederlandse pers:

‘Er is grootscheepse campagne gevoerd tegen ons land en tegen de regering vanuit de Nederlandse media. Die campagne heeft ten doel om een verminkt beeld te geven van alles wat in ons dierbaar land gebeurt.’⁹⁸

Achtergrond

Het Jungle Commando van Brunswijk veranderde in de loop van 1986 van strategie: niet alleen militaire, ook economische objecten werden vernietigd om de regering onder druk te zetten verkiezingen uit te schrijven. De bauxietindustrie – naast de (stopgezette) ontwikkelingshulp Surinames voornaamste inkomstenbron – vormde een belangrijk doelwit. Eind november kondigde Brunswijk de opmars naar Paramaribo aan. Brunswijk werd militair bijgestaan door Michel van Rey. Van Rey was degene die zich in 1980 de sterren van zijn officierskostuum had gerukt om zich solidair te verklaren met de opstandige sergeanten. Na een conflict met het militair gezag verliet hij later schielijk het land; in Nederland voegde hij zich bij het verzet tegen Bouterse en zijn regime.⁹⁹

Die maand waren leden van het Surinaams verzet in Nederland – Henk Chin A Sen en Eddy Jozefzoon- in gezelschap van Nederlandse journalisten heimelijk naar Oost-Suriname afgereisd om met Brunswijk te spreken over de oprichting van een politiek platform.¹⁰⁰ En om, zoals de *NRC* van 1 december 1986 het formuleerde, te overleggen ‘over nieuwe democratische structuren na een eventuele val van leger- en regeringsleider Desi Bouterse’.¹⁰¹

Ondertussen voerde het Surinaamse leger acties uit om Oost-Suriname te ‘zuiveren’ van Jungle Commando’s. Er was een tegenoffensief ingezet om het bauxietstadje Moengo te heroveren op Brunswijk. Zoals gezegd: op 29 november – de datum werd pas later bekend – vielen militairen het dorpje Moiwana binnen. Sommige dorpelingen hadden de radio-oproep het gebied te verlaten niet gehoord of in de wind geslagen. Na geruchten over gevechten trok het gezelschap van Chin A Sen naar het getroffen gebied. Foto’s en filmbeelden van de lijken van kin-

Foto van enkele slachtoffers uit Moiwana.

FOTO: KAREL BAGJUN

deren en vrouwen die zij in Moiwana aantroffen, verschenen in het *Algemeen Dagblad* en op de Nederlandse televisie.

In Suriname werd op 2 december 1986 de noodtoestand voor Oost-Suriname uitgeroepen vanwege – zo gaf het Topberaad in een communiqué te kennen – de ‘vernietigende activiteiten van de gewapende criminele bende’ van Brunswijk.¹⁰² Dat hield in dat de regering koos voor een militaire oplossing van de problemen met Brunswijk. We prediken geweldloosheid, maar schuwen het geweld niet, verklaarde premier Radhakishun. ‘We zullen de rechterwang toekeren als wij op de linker geslagen worden, (...) maar we zullen ook zeggen: oog om oog, tand om tand.’ Die laatste uitspraak belandde bij *De West* in een krantenkop op de voorpagina, waar het niemand kon ontgaan.¹⁰³ Die uitspraak stond, zoals we eerder in hoofdstuk 1 zagen, haaks op zijn ontboezemingen tegenover de Nederlandse ambassadeur, waarin Radhakishun zijn zorgen over de mensenrechtenschendingen openbaarde.

Terug op Nederlandse bodem sprak Chin A Sen in een persconferentie op Schiphol emotioneel van volkerenmoord op de ‘Bosnegers’ – Marrons – de etnische groep waartoe Brunswijk behoorde.

‘Vrouwen, kinderen en bejaarden werden uit hun hutjes gesleept en zonder pardon doodgeschoten. Een Libiër plaatste zelfs een karabijn in de mond van een baby, die bij de moeder op de arm zat, en schoot. Het is verschrikkelijk, de bosnegers zijn vogelvrij. Ze worden bij tientallen afgemaakt.’¹⁰⁴

De Nederlandse antropoloog en Surinamekenner Thoden van Velzen onderstreepte de ernst van de zaak door een kleine week later op de opiniepagina van de *NRC* van 15 december 1986 te schrijven over Surinames 'eerste My Lai'. In My Lai hadden Amerikaanse soldaten tijdens de Vietnamoorlog in 1968 een paar honderd burgers omgebracht.¹⁰⁵

Naar later bleek waren er in Moiwana circa 39 burgers omgekomen. Dat bij de aanval op Moiwana Libiërs betrokken waren, ontkende Suriname stellig. Frankrijk stuurde troepen naar de Marowijne, de grensrivier tussen Suriname en het overzeese gebiedsdeel Frans-Guyana. Naar eigen zeggen om de Surinaamse vluchtelingen uit Oost-Suriname op te vangen, die massaal de grensrivier overstaken. In Suriname beweerde men echter dat Frankrijk een inval overwoog in Suriname vanwege de verhalen over betrokkenheid van Libiërs. Libië en Frankrijk verkeerden op voet van oorlog sinds Frankrijk in 1985 betrokken raakte bij de gevechten in de voormalige kolonie Tsjaad. Frankrijk hielp de zittende regering in de strijd tegen binnenlandse verzetsgroeperingen die gesteund werden door buurland Libië. Frankrijk zou bezorgd zijn voor de veiligheid van haar raketbasis in Kourou – Frans-Guyana. Frankrijk ontkende echter plannen voor een inval in Suriname.¹⁰⁶ Desalniettemin organiseerden politieke partijen en vakbonden in Suriname op 12 december op het Sivaplein een bijeenkomst om te ageren tegen buitenlandse interventie en het streven naar democratie te bekrachtigen.

Suriname zei een spoedzitting van de VN- Veiligheidsraad aan te vragen in verband met de aanstaande invasie. Het land deed zijn beklag bij de VN over vermeende steun van Den Haag aan Brunswijk en het Surinaams verzet in Nederland. Terugkerende klacht was bovendien dat Nederland Surinames reputatie wereldwijd besmeurde. Den Haag weersprak de beschuldigingen steun te verlenen aan Brunswijk en verkondigde dat Nederland niet zou toestaan dat er vanaf haar grondgebied voorbereidingen worden getroffen tot omverwerping van een regering.¹⁰⁷ Nederland drong aan op internationaal onderzoek en internationale bemiddeling om de Binnenlandse Oorlog te stoppen. Het 'bloedbad' in Moiwana vormde voor Den Haag aanleiding om grote vraagtekens te zetten bij de voortgang van het democratiseringsproces in Suriname. Bouterse noemde de houding van Nederland 'hypocriet', vanwege de vermeende steun aan Brunswijk en zijn mannen. Werd het niet tijd de verhouding met Nederland te 'herevalueren', vroeg hij zich hardop af.¹⁰⁸

Het ene incident was nog niet voorbij of het volgende diende zich alweer aan: een paar dagen voordat Nederlandse journalisten hun film- en geluidsbanden moesten inleveren, werd de Nederlandse ambassadeur Dirk Jan van Houten bij de minister van Buitenlandse Zaken, Henk Herrenberg, ontboden, vanwege de *Brandpunt*-uitzending van 20 december 1986. Daarin had KRO-verslaggever Wil-

librord Frequin een lijst bekend gemaakt van burgers die in Paramaribo en de verre omstreken door het leger zouden zijn omgebracht.¹⁰⁹ De door Frequin onderschepte lijst zou door ambassadeur Van Houten zijn opgesteld en omstreeks 2 december doorgestuurd zijn naar Nederland en de vs.¹¹⁰ De diplomatieke spanningen tussen beide landen liepen zo hoog op dat Van Houten in januari 1987 het veld moest ruimen. Ook minister Herrenberg zou niet veel later van het podium verdwijnen. Hij werd opgevolgd door Heidweiller die een gematigder koers ten aanzien van Den Haag voorstond.¹¹¹

Verwarring

In de drie Nederlandse kranten was de legerinval in Moiwana groot nieuws.

- 'Chin A Sen spreekt van genocide – Van den Broek bezorgd over moorden Suriname' (*De Volkskrant* van 5 december 1986)
- 'Bosnegers worden bij tientallen afgemaakt' – Chin A Sen: Volkerenmoord in Suriname' (*De Telegraaf* van 5 december 1986)
- 'Van den Broek noemt moordpartijen in Suriname beestachtig' (*NRC* van 5 december 1986).

Luisteraars in Suriname hoorden Chin A Sen via de Wereldomroep op 7 december 1986 vertellen over het 'crimineel regime van Bouterse' dat met steun van '65 Khadaffi [Gaddafi – edv] moordenaars' bezig was een heel volk uit te moorden.¹¹²

De berichtgeving in de drie Nederlandse kranten over de veronderstelde Libische aanwezigheid in Suriname vertoonde parallellen met die over de betrokkenheid van Cubanen bij de Decembermoorden. Het Surinaams verzet in Nederland – in het bijzonder Chin A Sen – vormde een voorname bron, maar ook andere niet met name genoemde bronnen in zowel Suriname als Nederland voedden dergelijke veronderstellingen. Zo kopt de *NRC* op 4 december op de voorpagina 'Bouterse zou bij strijd in bosland hulp krijgen van Libische militairen' en *De Telegraaf* beweerde in de krant van 9 december op grond van zegsmannen uit 'goed geïnformeerde luchtvaartkringen' dat er op de luchthaven van Libië twee vliegtuigen stonden met wapens bestemd voor Suriname. Maar er werden ook de nodige kanttekeningen geplaatst. In het hoofdredactioneel van 6 december 1986 sprak *De Volkskrant* over 'gebrek aan overtuigend bewijsmateriaal'. Jan Blokker veegde in zijn column met de veelzeggende titel 'Bewijzen' in dezelfde krant de vloer aan met verhalen over Libiërs die speciaal door Gaddafi zouden zijn gestuurd om in Suriname huis te houden en schamperde:

‘Hoe zou het komen dat ik er nog niet de helft van wil geloven? Een belangrijke bron is Chin A Sen, misschien daarom?’ (...) “Heeft u Libiërs gezien?”, zou [nos-verslaggeefster- edv] Pauline Broekema gevraagd hebben. Nee, die had Chin A Sen niet gezien, maar dat zou ook niet gekund hebben, want wat doen ze daar? “Als een Libiër sneuvelt wordt het lijk meteen afgevoerd.”

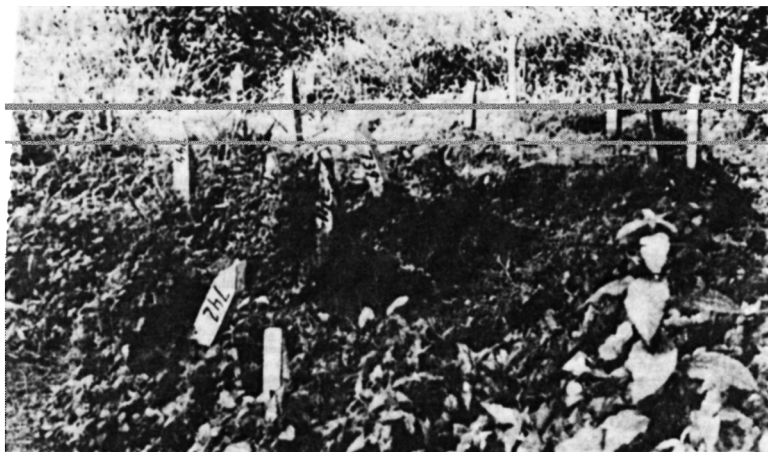
Blokker stak de draak met de goedgelovigheid van de Nederlandse pers en klaagde:

‘Hoe jammer dat de Amerikanen Suriname nog niet de moeite waard vinden, anders zou ik in *The Washington Post* hebben kunnen nalezen wat daar nu precies aan de hand is.’

In *De Volkskrant* van 10 december 1986 berichtte Han Hansen dat ‘politieke experts’ begrepen waarom Chin A Sen zoveel nadruk legde op 65 Libiërs. Volgens Hansen had het State Department in Washington ‘nee’ gezegd op het verzoek van Chin A Sen om wapenhulp voor Brunswijk. Hansen suggereerde dat Washington minder terughoudend zou zijn geweest indien Libië – op dat moment in conflict met de Verenigde Staten – wel betrokken was bij de inval in Moiwana. Eerder dat jaar in april 1986 hadden de Verenigde Staten Tripoli gebombardeerd als vergeldingsactie voor vermeende Libische betrokkenheid bij een bomaanslag in een Berlijnse discotheek waarbij veel Amerikaanse militairen omkwamen.

De autoriteiten in Suriname ontkenden dat er Libiërs meevochten in Suriname; ook minister Van den Broek zei dat bewijzen van Libische betrokkenheid bij de gevechten in Oost-Suriname ontbraken.¹¹³ Toch keerden berichten over Libische adviseurs, hun mogelijke subversieve activiteiten en bemoeienissen met Suriname terug. In de *NRC*, maar ook in *De Volkskrant*, die zich in commentaren daarover het meest sceptisch had betoond. De verwarring was mogelijk te wijten aan het feit dat nieuwe verhalen daarover afkomstig waren van gezaghebbende bronnen: regeringsbronnen in Parijs en Washington.¹¹⁴ Op de voorpagina van de *NRC* van 23 december 1986 dook in de kop ‘Vertrek via lijnvluchten – Bouterse zou zich ontdoen van Libiërs’ - andermaal de suggestie op. Ook achteraf is de Libische betrokkenheid echter nooit vastgesteld. Een aantekening uit het dagboek van de non Gerda Van Dooren die – zelf het oorlogsgeweld in haar standplaats Albina ontvlucht – de vluchtelingenhulp in Frans-Guyana coördineerde, illustreert hoe de verbeelding soms vleugels kreeg:

‘’s Avonds gaan Gerda en Martha nog op ziekenbezoek in het hospitaal, er zou een militair van Bouterse, Libiër daar zijn... wat een ontdekking toen

Een deel van de kris-kras gedolven graven op de voormalige begraafplaats in het centrum van Paramaribo. FOTO ANP

Van onze verslaggevers
DEN HAAG — De Nederlandse regering gaat op grond van de beschikbare informatie ervan uit dat bij het conflict in Suriname tot nu toe tweehonderd doden zijn gevallen onder de burgerbevolking. Minister Van den Broek van Buitenlandse Zaken zei dat donderdag in een vertrouwelijk overleg met de Tweede Kamer.

De bewindsman liet in het midden wie verantwoordelijk moet worden gesteld voor de slachtoffers, de regeringstroepen of het junglecommando van Brunswijk. Van den Broek wil voorlopig niet reageren op de aankondiging van de Surinaamse regering dat de betrekkingen met Nederland worden herzien. In Den Haag is nog geen boodschap ontvangen, waaruit zou blijken dat Paramaribo echt stappen wil ondernemen.

De Commissie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties in Genève

Kabinet schat aantal burgerslachtoffers in Suriname op 200

heeft de Surinaamse regering schriftelijk om een reactie gevraagd op klachten over moordpartijen in Oost-Suriname en martelingen van politieke gevangenen.

De Nigeriaanse rapporteur van de VN-commissie, Amos Wako, zal begin januari beslissen of hij Paramaribo zal bezoeken om hem toe te laten voor een persoonlijk onderzoek. Twee jaar geleden oordeelde Wako vernietigend over de moord op vijftien vooraanstaande Surinamers in december 1983.

Op een braakliggende voormalige begraafplaats in het centrum van Paramaribo zijn de afgelopen maanden onge-

veer honderd graven gedolven, waarvan veertig zeer onlangs. Volgens een bericht van het ANP liggen deze graven zonder enige regelmaat kris-kras door elkaar.

Omwonenden melden dat er overdag geregeld lijken worden aangevoerd met lijkauto's. „Wanneer er berichten zijn dat er wordt gevochten in het oosten van het land, wordt het hier drukker. Er wordt dan aanzienlijk meer begraven”, zegt een buurtbewoner. Aan de ontvang van sommige graven te zien liggen er zeker tien a vijftien kinderen.

Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken heeft woensdag Amerikaanse burgers aangeraden niet naar het oosten van Suriname te reizen. Het State Department maant Amerikanen ook voorzichtig te zijn bij het gebruik van het vliegveld Zanderij. Er zijn ongeveer 275 Amerikanen in Suriname, onder wie veel missionarissen.

De Volkskrant van 19-12-1986, p.6

Onderschrift: 'Een deel van de kris-kras gedolven graven op de voormalige begraafplaats in het centrum van Paramaribo.'

Gerda zag dat het de doof-stomme jongen van Marijkedorp [omgeving Albina – Edv] was. Geen wonder dat hij tot niemand sprak!¹¹⁵

Meer zaken waren omstreden. Zo maakten Nederlandse media medio december melding van een massagraf. 'Ongeveer honderd anonieme graven op kerkhof van Paramaribo', kopte de NRC in de krant van 18 december 1986 op pagina drie. De informatie was afkomstig van een ANP-medewerker in Paramaribo. Regeringswoordvoerders weigerden in te gaan op het verzoek van journalisten om de graven te komen inspecteren: 'Dit is geen James Bond!' In De Volkskrant van 19 december 1986 stond soortgelijke informatie in het artikel met de kop: 'Kabinet schat aantal

burgerslachtoffers in Suriname op 200'. Bij het artikel stond een foto van 'Een deel van de kris-kras gedolven graven op de voormalige begraafplaats in het centrum van Paramaribo'. Volgens omwonenden werden er overdag regelmatig lijken aan-gevoerd: 'Wanneer er berichten zijn dat er wordt gevochten in het oosten van het land wordt het hier drukker.' Aan de omvang van sommige graven was volgens *De Volkskrant* te zien dat er 'zeker tien à vijftien kinderen' lagen. Over de massa-graven werd later niets meer vernomen. Edward Naarendorp, ex-medewerker van het Surinaams Nieuwsagentschap, vertelde nadien in zijn hoedanigheid als journalist voor IPS, dat het volgens hem om een kist ziekenhuisafval ging, die men uit religieuze overwegingen liever begroef dan cremeerde.¹¹⁶

In de categorie omstreden viel bijvoorbeeld ook het verhaal dat *De Telegraaf* prominent op de voorpagina bracht: 'Bouterse-leger executeerde 13 voetballers'.¹¹⁷ Verslaggever Burlage meldde dat 'militairen van dictator Desi Bouterse' bij Klaaskreek in het district Brokopondo dertien voetballende jongens – Marrons – tussen 16 en 20 jaar zonder pardon hadden doodgeschoten. Naar later bleek een broodje aap-verhaal, dat door VN-mensenrechtenrapporteur Amos Wako werd ontzenuwd.¹¹⁸

In de Surinaamse media verschenen eveneens verhalen die – ook naderhand – moeilijk geverifieerd konden worden. Met name die over de Franse invasieplannen waren verwarrend. Volgens Surinaamse media zou Chin A Sen beweerd hebben, dat Frankrijk een inval in Suriname zou steunen.¹¹⁹ Hoewel de Franse zaakgelastigde dit ontkende in *De Ware Tijd* van 11 december 1986, doken verhalen daarover daags erna weer op, in net wat andere bewoordingen en op grond van andere bronnen. Bouterse sprak over de 'de dreigende Franse huurlingeninvasie' en stelde 'dat uit officiële bronnen zowel nationaal als internationaal bevestigd is dat de Franse premier Chirac steun heeft toegezegd om te helpen het wettig gezag hier in ons land omver te werpen'.¹²⁰ Hij beschuldigde Chin A Sen ervan met Franse autoriteiten en Franse huurlingen over een inval in Suriname te hebben gesproken. Van Heidweiller zou de informatie afkomstig zijn dat er vijfhonderd huurlingen klaarstonden om Suriname binnen te vallen. Heidweiller had het weer van het 'hoogste politieke niveau in Venezuela' waar hij op dat moment vertoefde, aldus Bouterse in *De Ware Tijd*. In *De West* verschenen soortgelijke berichten.¹²¹ Die werden niet veel later prompt weer tegengesproken; SNA gaf de internationale persagentschappen de schuld van het misverstand.

'Door een communicatiestoornis hebben enkele internationale agentschap-pen zoals Reuters en AFP, berichten de wereld ingestuurd als zou de bron van deze informatie Venezuela zijn. (...). Ter voorkoming van elk verder misver-

**„Bosnegers
worden bij
tientallen
afgemaakt”**

* Foto rechts:
Een kijkie
venat Frans
Guyana naar
Suriname
waar zware
rookwolken
opstijgen uit
het branden-
de Albina.

Chin A Sen:

Volkenmoord in Suriname

Van een onzer verslaggeefsters

SCHIPHOL, vrijdag
Oud-president Chin A Sen doet een beroep op het geweten van de wereld een eind te maken aan de misdadige moordpartijen in Suriname.

Bij zijn terugkeer op Schiphol beschuldigde Chin A Sen gistermiddag het regiem-Bouterse van regelrechte volkenmoord.

„Ziekenhuismoord

Volgens functionarissen van het huuzriet-bedrijf Suralco zijn de acht doden, die in het ziekenhuis van Moengo werden aangetroffen, door soldaten van Bouterse om het leven gebracht.

De regering in Paramaribo had eerder gemeld dat de slachtoffers door het commando van Romy Brunsvijk, St. Laurent waren vermoord.

Chin A Sen, die de afgelopen dagen in Oost-Suriname overleg voerde met Romy Brunsvijk, de leider van het Jungle Commando, zei geschokt en verbijsterd te zijn over de gruweldaden waaraan het Surinaamse legio, geholpen door Libische huurlingen, zich schuldig maakt.

*Chin A Sen (m) luistert in St. Laurent (Frans Guyana) naar het relaas van Surinaamse vluchtelingen.

zal Amnesty International en de Organisatie van Amerikaanse Staten coördinatie van het toezicht verzeken.

**Man had 35000
diamantjes in
zich verstopt**

Van een onzer verslaggeefsters

SCHIPHOL, vrijdag
Door de douane op Schiphol is dinsdag een 26-jarige inwoner van Singapore aangehouden, die drie pakjes met in totaal 35.385 diamantjes in zijn lichaam had verstopt. De diamantjes hebben een waarde van 711.021 gulden.

De arrestatie van de man werd gisteren pas bekend gemaakt omdat experts anderhalve dag nodig hadden om de hoeveelheid gestopen diamantjes te tellen.

BELGIË

De jasoentjes waarem bestemd voor België. De verdachte zoude vanaf Schiphol zijn reis verder over de weg vervolgen.

De Telegraaf van 5-12-1986, p.3

Onderschrift: 'Chin A Sen (m.) luistert in St. Laurent (Frans-Guyana) naar het relaas van Surinaamse vluchtelingen.'

stand heeft ambassadeur Heidweiller (...) gemeend er ten overvloede op te moeten wijzen dat de hem bereikte informatie over de invasie van Franse huurlingen niet afkomstig is uit Venezuela.'

De prefect van Frans-Guyana, Dewatre, nodigde Suriname in elk geval uit in Frans-Guyana te komen kijken en zich ervan te overtuigen dat het land geen onderdak bood aan vijfhonderd Franse huurlingen.¹²² Naderhand bleek dat er wel degelijk sprake was van invasieplannen, maar naar het zich laat aanzien anders en met andere hoofdrolspelers dan Bouterse suggereerde.¹²³

Nederlandse media

De militaire verwickelingen rond de Binnenlandse Oorlog vormden een voorname thema in de drie Nederlandse kranten.¹²⁴ In de NRC van 3 december 1986

Ronnie Brunswijk (staand, tweede van rechts) met enkele leden van zijn junglecommando. De mannen moeten vechten met lichte machinegeweren, jachtgeweren of slechts met hakmessen en bijlen. Brunswijk zelf draagt hier een kruisboog.
Foto Arnold Karskens/H&H

De Volkskrant van 6-12-1986, p.3

Onderschrift: 'Ronnie Brunswijk (...) met enkele leden van zijn jungle commando. De mannen moeten vechten met lichte machinegeweren, jachtgeweren of slechts met hakmessen en bijlen. Brunswijk zelf draagt hier een kruisboog.'

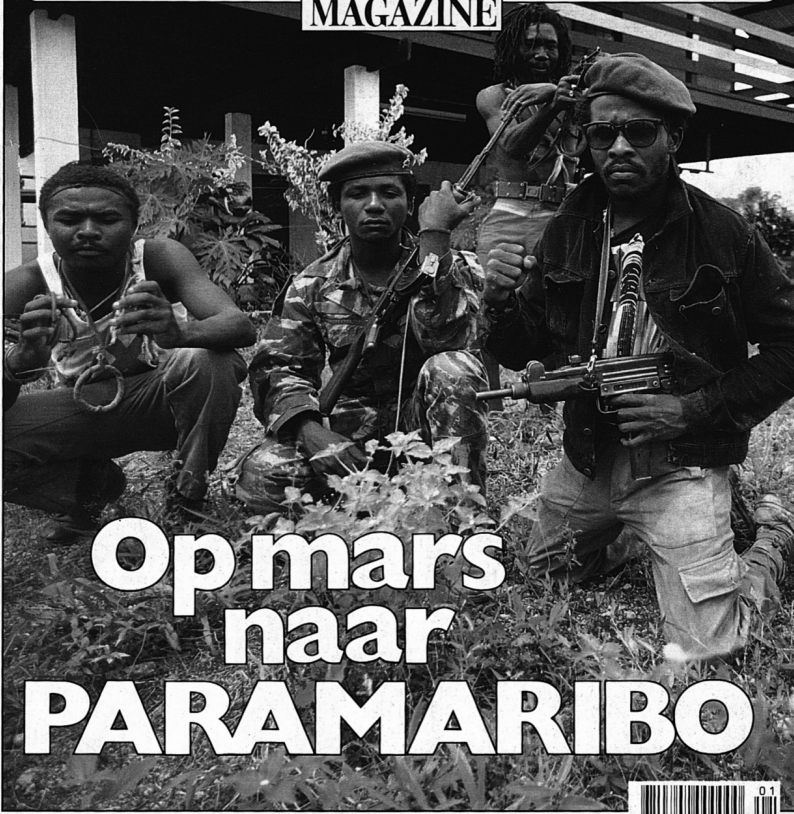
FOTO: ARNOLD KARSKENS

constateerde Frans van Klaveren in zijn nieuwsanalyse 'Jungle Commando van Brunswijk is militaire tegenstander van betekenis', dat Brunswijk en zijn mannen in juni misschien nog konden worden afgeschilderd als een 'stelletje ongeregeld', maar naarmate de tijd verstreek 'tot militaire tegenstanders van betekenis' uitgroeiden. Van Klaveren meende dat een breder draagvlak was ontstaan door het 'politieke raamwerk' dat Brunswijk samen met het Surinaams verzet – vooral Michel van Rey – in elkaar had getimmerd. Dat moest, aldus Van Klaveren, als basis dienen voor een 'nieuw democratisch Suriname waarin de mensenrechten worden geëerbiedigd'. In *De Volkskrant* van 6 december 1986 beweerde Han Hansen juist het tegendeel. De verslaggever schatte de kansen op een overwinning niet hoog in. Het artikel ging vergezeld van een groepsfoto van het Jungle Commando, afkomstig van fotopersbureau Hollandse Hoogte en gemaakt door Arnold Karskens. Het foto-onderschrift luidde: 'Ronnie Brunswijk (...) met enkele leden van zijn Jungle Commando. De mannen moeten vechten met lichte machinegeweren, jachtgeweren of slechts met hakmessen en bijlen. Brunswijk zelf draagt hier een kruisboog.'¹²⁵ *De Telegraaf* vestigde een paar weken later in de krant van 18 december op pagina 1 opnieuw de aandacht op het wapentekort bij het Jungle Commando: 'Junglecommando door voorraden heen – Brunswijk snakt naar wapenhulp'. Om

Reagan-complot: Wie wisten ervan?

ELSEVIERS

MAGAZINE

Op mars naar PARAMARIBO

f4,25 incl. BTW

Ned. Antillen	NA	f6,80	Duitsland	DM	f6,30	Frankrijk	FFr.	f15,00
Zwitserland	Sw	f5,00	Japan	Yen	483,00	Italië	L.	2700,00
België	Bfr.	85,00	Oostenrijk	Sh.	65,00	Zwitserland	Sfr.	f6,30

Elseviers Magazine van 6-12-1986

dat twee dagen later te herhalen door een foto van een met kruisboog bewapende Brunswijk op pagina 3 te plaatsen waarvan het bovenschrift luidde: 'Kruisbogen contra pantserwagens Bouterse'. In het onderschrift dook onverhoeds Brunswijks bijnaam 'Robin Hood' weer op: 'Door een nijpend tekort aan wapens en munitie grijpen de mannen van RBR nu zelfs naar kruisbogen waarmee de bijnaam van de verzetsleider (Robin Hood) echt eer wordt aangedaan.'

Junglecommando door voorraden heen **Brunswijk snakt naar wapenhulp**

Van onze speciale verslaggever
Arnold Burlage

SAINT LAURENT, donderdag

Het junglecommando van Ronnie Brunswijk kampt met een dramatisch tekort aan munitie en wapens.

De guerrilla's, die tot nu toe grote successen boekten met op het leger van Desi Bouter-

• *Ronnie Brunswijk*

se buitgemaakt wapentuig, dreigen in grote moeilijkheden te komen als wapenhulp uitblijft.

De geruchten, dat wapens en munitie o.a. nu vanuit Brazilië en Venezuela in aantocht zijn, houden de moed er bij Ronnie Brunswijk en zijn strijdmakkers weliswaar in, maar worden tot nu toe door niets bevestigd.

Het junglecommando is door de voorraden heen en kan allang niet meer de honderden vrijwilligers bewapenen die mee willen vechten om dictator Desi Bouterse te verjagen.

Guerrilla's lenen elkaar nu wapens voor nog maar beperkte acties, waarbij in toenemende mate met indrukwekkende moed zelfs jachtgeweren en kruisbogen worden gebruikt.

Ook brandstof en ander materieel, zoals kleding en schoeisel, moet het junglecommando ontberen. De twee buitgemaakte vliegtuigen staan ongebruikt op kleine vliegstripjes in het oerwoud aan de grond, omdat door kerosinegebrek voorgenomen acties, waarvoor Desi Bouterse als de dood was en Paramaribo de adem even inhield, niet kunnen worden uitgevoerd.

Zie verder pag. 6 kol. 1

De Telegraaf van 18-1-1986, p.1

Kruisbogen contra pantserwagens Bouterse

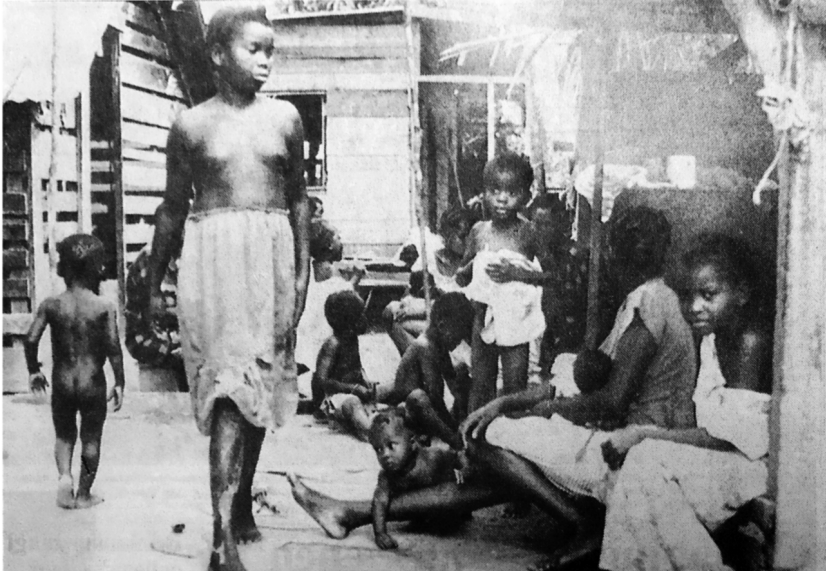

De Telegraaf van 20-12-1986, p.3

Onderschrift: '(...) Door een nijpend tekort aan wapens en munitie grijpen de mannen van Ronnie Brunswijk nu zelfs naar kruisbogen waarmee de bijnaam van de verzetsleider (Robin Hood) echt eer wordt aangedaan. Het Jungle Commando (...) dreigt in grote moeilijkheden te komen als wapenhulp uitblijft (...).'

* Twee strijders van de guerrilla-beweging in Suriname. Door een nijpend tekort aan wapens en munitie grijpen de mannen van Ronnie Brunswijk nu zelfs naar kruisbogen, waarmee de bijnaam van de verzetsleider (Robin Hood) echt eer wordt aangedaan. Het junglecommando dat tot nu toe grote successen boekte met op het leger van Desi Bouterse bultgemaakt wapentuig, dreigt in grote moeilijkheden te komen als wapenhulp uitblijft. Ook brandstof en ander materiaal, zoals kleding en schoolstof, moet het junglecommando ontberen.

De humanitaire gevolgen van de strijd vormden echter het belangrijkste onderwerp waarover de drie Nederlandse kranten op grond van diverse bronnen berichtten. Van de Nederlandse media baseerden de *NRC* en *De Volkskrant* zich opnieuw op een breed scala van bronnen, in Suriname en Nederland. Het Surinaams verzet en het Jungle Commando waren belangrijk wat betreft nieuws over de binnenlandse strijd. Maar ook al dan niet met naam genoemde bronnen uit Paramaribo werden geraadpleegd, naast SNA, ANP (vanuit Paramaribo), Bouterse, leden van het Topberaad en de oppositie in Suriname. Met name *De Telegraaf* leunde sterk op bronnen uit kringen van het Surinaams verzet en politiek Den

De *NRC* van 9-12-1986, p.3

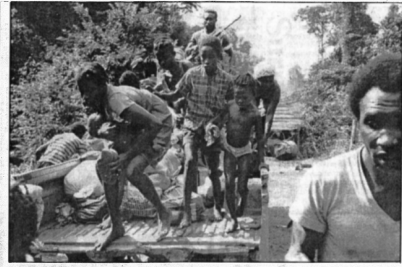
Onderschrift: 'Kinderen in een opvangkamp in Saint Laurent. Naar schatting zijn sinds de schermutselingen tussen de Surinaamse militairen en het Jungle Commando meer dan 3500 mensen uit Oost-Suriname de Marowijnerivier overgestoken.'

Haag, maar ook bronnen uit kringen van Bouterse en de militairen werden opgevoerd. De nadruk op de humanitaire gevolgen van de oorlog – die berichten over de economische gevolgen overschaduwde¹²⁶ – uitte zich in de vele foto's van gevluchte Marrons, al of niet in de kampen. Een aantal keren in aanwezigheid van Chin A Sen, soms tijdens de vlucht geholpen door Jungle Commando's.¹²⁷ *De Telegraaf* verkondigde, dat de Jungle Commando's de humanitaire hulp die ze de bewoners uit Oost-Suriname verleenden door ze veilig naar de vluchtelingkampen in Frans-Guyana te loodsen ook als een 'machtig wapen' in de strijd beschouwden.

'De nu al overvolle tentenkampen tonen de wereld uiteindelijk nog het duidelijkst het schrikbewind van de dictatuur in Suriname. Wie weet leidt dat wèl tot wapenhulp om met omverwerping van het regime zo ook een eind te maken aan het groeiende vluchtelingenprobleem.'¹²⁸

De *NRC* sloot oudejaarsdag af met een dramatische foto op de voorpagina met als kop 'Skeletten als stille getuigen van zuiveringsacties in Oost-Suriname'. Verslag-

Skeletten als stille getuigen van zuiveringsactie in Oost-Suriname

Er resten nog slechts skeletten van 19 Surinaamse burgers, vier mannen en de rest vrouwen en kinderen, die bij een zuiveringsactie op 2 december door het Nationale leger van Boutserse werden doodgeschoten. De tragedie gebeurde in de buurt van Alfonders. Links en rechts van een bospad dat naar 'Moiwana' voert, liggen in de struiken stille getuigen als dameslingerie en plastic sieraden. Omgewoeld, verdord gras duidt op een heftige worsteling. „De vrouwen zijn eerst verkracht en toen vermoord door de mannen van Boutserse”, vertellen guerrillastrijders van Ronnie Brunswijk. Aanvankelijk werd aangenomen dat de 19 slachtoffers in het bos waren ontkenen. Voor zeer en bekend verloren in totaal 35 burgers het leger, toen op 2 december 's middags om een uur militairen van Boutserse via een weinig gebruikt bospad kampen met overvloed, waarvan ze vermoedden dat er zich Jungle-commando's ophielden. De plaats van het drama ligt midden in de froufrou verkoolde huizen, leeggeroofde hutten vol kogelbuisen. De actie van het Nationale leger leidde tot paniek onder de boesgeboesking, die massaal wegschreef naar Frans Guyana, vele dagen later. Vrijwel alle nederzettingen in het binnenland zijn verlaten en grote groepen achtergebleven honden nu, die hollen van de honger. Jungle-commando's patrouilleren in Krak-konklijke voorritten en verspreiden burgers naar Langtabberje, een veilige plaats van de Maronijne. Als hoog in de lucht het getuld van een vliegtuig is te horen, springen vluchtelingen uit angst van het vrachtwagen of op zoekten dekking in de bomen. „Een paar weken geleden schoot een vliegtuig van Boutserse op een bus vol vluchtende kinderen”, vertellen ze. (Foto's NRC Handelsblad/ Frans van Klaveren)

De NRC van 31-12-1986, p.1

‘Skeletten als stille getuigen van zuiveringsactie in Oost-Suriname’.

gever Frans van Klaveren die de foto had gemaakt, schreef in het onderschrift over Moiwana:

‘Links en rechts van een bospad dat naar Moiwana voert, liggen in de struiken stille getuigen als dameslingerie en plastic sieraden. Omgewoeld, verdord gras duidt op heftige worstelingen. “De vrouwen zijn eerst verkracht en toen vermoord door de mannen van Boutserse”, vertellen guerrillastrijders van Ronnie Brunswijk.’

Er werden kanttekeningen geplaatst bij de Nederlandse berichtgeving over de precieze toedracht van de gebeurtenissen in Moiwana. *Volkscrant*-columnist Jan Blokker hekeld in zijn eerder aangehaalde column van 6 december getiteld ‘Be-wijzen’ de Nederlandse berichtgeving:

“Heeft u lijken gezien?” vraagt de kleine Broekema van het Journaal gulzig.

Ja, die heeft de onherkenbaar gemaakte reizigster gezien.

“Veel?”

Nou, dat weet ze niet precies.

“Doorzeefd met kogels?”

Nee, die heeft ze niet kunnen waarnemen, want over de lichamen waren lakens gelegd. De bewijsvoering stelt wat teleur, na de ernstige belofte van Joop

van Zijl dat er nieuws zou worden aangesneden over de *massamoord* [cursief van JB -Edv] in onze voormalige kolonie.’

In *De Volkskrant* van 11 december 1986 vroeg Bouterse-sympathisant in Nederland Ludwich van Mulier zich openlijk af of de fotobeelden van Moiwana niet gemanipuleerd waren. Ook gaf *Volkskrant*-verslaggever Marcel van Lieshout vermoedens weer van de machthebbers in Paramaribo, dat Nederlandse journalisten de zaak wel eens in scène zouden kunnen hebben gezet.¹²⁹ In diezelfde krant noemde Bouterse de beschuldigingen van doelbewuste executies van vrouwen en kinderen een ‘pertinente leugen’.¹³⁰ Desondanks overheerste in Nederlandse media het beeld dat de militairen verantwoordelijk waren voor de burgerslachtoffers in Moiwana. Militairen verklaarden later dat ze slechts het vuur beantwoordden, dat vanuit het dorp op hen werd geopend. VN-rapporteur Amos Wako concludeerde twee jaar nadien, in 1988, echter dat de burgers ‘were caught completely unawares.’ In 2005 werd Suriname door het Inter-Amerikaans Hof voor de Mensenrechten te Costa Rica veroordeeld tot het doen van onderzoek naar deze zaak. Tot op heden heeft dat niet plaatsgevonden.¹³¹

Minister Van den Broek sprak in 1986 vanuit Londen in een eerste reactie op de gebeurtenissen over ‘beestachtigheden’. Hij werd breeduit geciteerd.¹³² *De Volkskrant* gaf het redactioneel zelfs die titel mee en motiveerde dat als volgt:

‘De uitdrukking beestachtig, die minister Van den Broek gisteren hanteerde, om de gebeurtenissen in Oost-Suriname te beschrijven, klinkt niet overdreven voor wie deze week de tv-beelden uit dit deel van de wereld heeft gezien.’

Suriname-woordvoerder Henk Knol (PvdA) zei dat nu duidelijk was gebleken ‘welke gewetenloze moordenaar Bouterse eigenlijk is.’ VVD-er Weisglas riep dat de diverse Surinaamse politieke partijen die met het regime samenwerkten, medeverantwoordelijk konden worden gehouden voor de moorden als ze zich niet snel van Bouterse distantieerden. CDA-politicus Gualthérie van Weezel verkondigde dat er onder dit regime waarschijnlijk ‘nooit meer’ sprake zou kunnen zijn van Nederlandse ontwikkelingshulp.¹³³ De Tweede Kamer stelden zich vierkant achter de Nederlandse regering die meende dat de hulp moest worden ingeroepen van internationale organisaties om aan de strijd een eind te maken.¹³⁴

In hun hoofdredactionele commentaren ondersteunden de drie kranten het Nederlandse regeringsbeleid. *De Volkskrant* merkte in het Ten Geleide van 6 december 1986 op dat Nederland nog slechts op de noodzaak van het inschakelen van de mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties kon wijzen.

‘Stopzetten van het hulpprogramma aan Suriname zou een krachtige stok achter de deur kunnen zijn om de autoriteiten in Paramaribo duidelijk te maken dat de wijze waarop nu de strijd tegen Brunswijk wordt aangepakt, niet getolereerd kan worden. Maar die stok is al in gebruik genomen (...).’

In het hoofdredactioneel van 16 december 1986 ‘Suriname in de knel’ meende de *NRC* dat Brunswijks opstand had geleid tot een impasse.¹³⁵ De enige man die de macht had om herstel van de democratie en de rechtsorde te bevorderen, was volgens de krant tevens het grootste struikelblok: Bouterse.

‘Er is genoeg reden om hem te wantrouwen, maar daarnaast is anderhalf jaar in de huidige explosieve situatie veel te lang. Het eerste doel van internationale druk (...) moet dan ook zijn om deze periode te bekorten. De pressie dient ook de waarschuwing in te houden, dat nieuwe excessen onacceptabel zijn.’

Bouterse zou een akkoord met het Surinaams verzet in de weg staan. ‘Zolang hij aanblijft, duurt het lijden van de bevolking voort, gaat de vernietiging van de bevolking voort, gaat de economische vernietiging verder en glijdt Suriname dieper in het moeras.’ De krant vond dat het organiseren van een democratie geen zaak van militairen maar burgers was. En voegde er in één zinnetje aan toe ‘(...) en dat geldt ook voor Brunswijk.’ Het hoofdredactioneel in *De Telegraaf* van 9 december 1986 ‘Hulp’ bevestigde dat Den Haag ‘behalve door krachtige protesten’ weinig kon doen ‘aan de hemeltergende misdaden die momenteel door het leger in Suriname tegen de burgerbevolking worden bedreven.’ Den Haag kon wél veel doen om het leed van ‘de slachtoffers van de praktijken van Bouterse en de zijnen zoveel mogelijk te verzachten.’ Waarbij er wat betreft de krant niet op enkele miljoenen meer of minder moest worden gelet.¹³⁶

Hier en daar werden vraagtekens gezet bij Brunswijks motieven. *Volkskrant*-verslaggever Van Lieshout voerde in zijn artikel van 27 december 1986 een buitenlandse collega op die nauwelijks wijzer was geworden na zijn interview met Brunswijk. ‘Vrijwel alle vragen over de militaire situatie waren met een “I don’t know” beantwoord. “Een vrijheidsstrijd? Dit is Rambo”, zou de collega hebben gezegd.¹³⁷ Zelfs *Telegraaf*-verslaggever Burlage die doorgaans duidelijk was in zijn afkeer van ‘dictator’ Bouterse en voorkeur voor de Surinaamse ‘Robin Hood’,¹³⁸ liet in de krant van 20 december 1986 onder de veelzeggende titel ‘Familiebezoek en het bijvullen van zijn portemonnee houden guerrillaleider bezig – Voor Frontwerk heeft Ronny Brunswijk even geen tijd’, doorschemeren dat Brunswijk er

soms met de pet naar gooide. Journalisten moesten diep in de buidel tasten voor een tocht naar het front, terwijl Brunswijk zich vervolgens nauwelijks liet zien.¹³⁹ Geen van de drie kranten stelde echter in hun commentaren of analyses nut en noodzaak van Brunswijks strijd fundamenteel aan de orde.

De Nederlandse kwaliteitskranten vermeldden ook de vaak niet malse kritiek die Suriname op het Haagse beleid uitvoerde. In *De Volkskrant* van 13 december 1986 stond te lezen dat Bouterse Nederland ervan beschuldigde de ‘terroristische acties’ in Suriname ‘moreel, financieel en materieel’ te ondersteunen. Via de *NRC* van 13 december 1986 vernam het Nederlandse publiek dat Bouterse de Nederlandse verontwaardiging over de doden die tijdens de ‘zuiveringsacties’ in Moiwana gevallen waren, ‘hypocriet’ noemde. Had Nederland in 1977 niet met geweld de Molukse treinkaping beëindigd zonder zich al te veel bekommeren om mogelijk onschuldige burgerslachtoffers? Groot werden die uitspraken overigens niet gebracht.

Het was *De Volkskrant* die de meeste ruimte bood voor alternatieve visies en interpretaties. Zoals de visie van de Surinaamse pvdA-er Owen Venloo, een van de weinige politici die een voorstander was van dialoog met Bouterse. In *De Volkskrant* van 8 december 1986 stelde Venloo in de broodtekst dat de oude politieke partijen het akkoord dat ze met Bouterse hadden gesloten, eerst moesten ‘uitproberen’, voordat er tot de ‘simpele’ oplossing van geweld moest worden overgegaan.¹⁴⁰ Daarmee uitte hij impliciet ook kritiek op Brunswijk en het Surinaamse verzet. De toon die de Surinaamse vakbondsleider Fred Derby in zijn interview met *De Volkskrant* aansloeg, was stelliger: ‘Vakbondsleider Derby wijst acties af, “Brunswijk richt economie te gronde”’. Zo luidde de kop boven het artikel.¹⁴¹ Met zijn c-47 behoorde Derby tot de Surinaamse oppositie en was derhalve een interessante mediabron. Derby adviseerde Brunswijk Suriname rustig te laten ‘toewerken’ naar een grondwet, referendum en verkiezingen. Op de vraag van de verslaggeefster of de militairen terug moesten naar de kazerne om een ‘werkelijke’ democratie te verkrijgen, antwoordde Derby dat Suriname een ander democratisch model nodig had dan in het Westen.

‘Wij zijn een gekoloniseerde maatschappij geweest, met zijn eigen problemen; daar zijn andere oplossingsmodellen voor nodig. Wij zullen niet aangaan dat men ons een bepaald democratisch model oplegt, dan maar geen samenwerking met Nederland.’

Aandacht voor het Surinaamse protest tegen de vermeende invasieplannen was er ook in de Nederlandse kranten. *De Volkskrant* die van de drie kranten in de-

cember 1986 het meest publiceerde over Suriname, vaak prominent op de voorpagina, liet in de krant van 11 december ook Bouterse-sympathisant Ludwich van Mulier aan het woord. Van Mulier betichtte Den Haag van medeplichtigheid aan een ‘groots opgezette aanval op Suriname’ vanuit Frans-Guyana. Nederland zou samen met de vs het scenario voor de aanval hebben opgesteld.¹⁴² Veel weerklank vonden die opvattingen niet. *Volkskrant*-redacteur Han Hansen veronderstelde in zijn analyse in de krant van 12 december 1986 ‘Reis Chin A Sen dreigt averechts effect te krijgen – “invasiespook” moet Surinaamse eenheid bewerkstelligen’, dat de boodschap van een Franse invasie ‘het klapstuk van een goed georganiseerde propagandaslag in binnen- en buitenland’ was. Dit door het ‘driemanschap Herrenberg-Heidweiller-Bouterse’ uitgedachte scenario van een invasie – Frans huurliedenleger dat met Nederlandse steun gereed staat voor de oversteek van de Marowijnrivier – was volgens Hansen het ‘paardenmiddel’ om alle partijen in het land te verenigen. Hansen meende dat het leger wachtte op een gelegenheid het democratiseringsproces te frustreren. Dat strookte met de alom aanwezige scepsis. Michel van Rey van het Surinaams verzet in Nederland noemde Bouterses uitspraken over de aanstaande verkiezingen in *De Telegraaf* van 15 december 1986 ronduit ‘nonsens’.¹⁴³ Minister Bukman voor Ontwikkelingssamenwerking verkondigde in de kranten niet al te veel waarde te hechten aan Bouterses verkiezingsbelofte.¹⁴⁴ En Lubbers hield ook na die toezegging zijn hart ‘nog steeds een beetje vast’, zo noteerde *De Telegraaf*.¹⁴⁵

Surinaamse media

Net als de Nederlandse media berichtten de Surinaamse media over het verloop van de strijd, getuige de krantenkoppen.

- ‘Terroristen gevoelige klap toegebracht’ (*De West* 3 december 1986, p.3)
- ‘Moengo weer in handen van het leger’ (*De Ware Tijd* 4 december 1986, p.1)
- ‘NL [Nationale Leger – edv] neemt 12 terroristen gevangen’ (*De Ware Tijd* van 5 december 1986, p.1)
- ‘Min pres Radhakishun: oog om oog, tand om tand’ (*De West* van 2 december 1986, p.1).

Dat deden ze vooral in termen van winst en verlies, waarbij de Surinaamse media met name verliezen aan de kant van het Jungle Commando signaleerden. In de kranten werden foto’s van gedode Jungle Commando’s getoond, soms met het verzoek om informatie, zoals in *De Ware Tijd* van 1 december 1986:

‘De manspersoon van wie het lijk werd aangetroffen heeft deel uitgemaakt van de terroristische bende van Brunswijk. Een ieder die inlichtingen ter identificatie van betrokkene kan verschaffen, wordt hierbij opgeroepen zich te wenden tot het Hoofd van het Mortuarium van het Academische Ziekenhuis of tot de afdeling Recherche van de Militaire Politie te Fort Zeelandia.’

Die foto’s vormden een schril contrast met de praalbegrafenissen van op het slagveld gesneuvelde militairen.¹⁴⁶

Eind november 1986 legden de Surinaamse autoriteiten de berichtgeving over de Binnenlandse Oorlog aan banden. Dat de commandant van de Militaire Politie zich rechtstreeks bemoeide met de woordkeus, blijkt uit het voorpagina-artikel in *De Ware Tijd* van 27 november 1986 waarin de krant letterlijk schreef: ‘Geen rebellen, maar terroristen zegt MP Kommandant’. De betreffende commandant maande het dagblad het woord ‘terroristen’ te gebruiken in plaats van ‘rebellen’ waar het Brunswijks mannen betrof. ‘Rebellen zijn politieke tegenstanders. Deze personen zijn terroristen en wij zouden graag zien dat zij ook zo betiteld worden door de media.’

Regerings- en legerwoordvoerders, NVD en SNA verschaften nieuws over het front. De economische en humanitaire gevolgen van de Binnenlandse Oorlog en de bedreigingen van buitenaf werden geïnterpreteerd als aanslagen op het juist ingezette democratiseringsproces; de vermeende invasieplannen van Frankrijk werden verknoot met de strijd van Brunswijk. Een mogelijke buitenlandse interventie domineerde de berichtgeving en vormde een belangrijker onderwerp in de Surinaamse kranten dan de vluchtelingen uit Oost-Suriname – evacués genoemd – en de vluchtelingenkampen in Frans-Guyana.¹⁴⁷ De legerinval in Moiwana werd aanvankelijk doodgezwegen.

Vakbondsleider Derby van C-47 liet zich in felle bewoordingen uit over degenen in Suriname die de ‘terreurdaden’ van Brunswijk ondersteunden. Zijn woorden belandden prominent in de kop op de voorpagina van *De West* van 1 december 1986: ‘C-47 en de assemblee van de arbeid vakbondsleider Derby: doodgaan voor de vrijheid: waarom mobiliseren regeringspartners hun achterban niet tegen Brunswijk? Wie huichelt en wie niet?’. Daarmee onthulde hij tevens dat Brunswijk in eigen land blijkbaar ook op sympathisanten kon rekenen. Uit de kranten was dat beslist niet op te maken. De vakbondsman plaatste de strijd van Brunswijk in een revolutionaire, antikoloniale, anti-imperialistische context. Hij meende dat Suriname Brunswijk niet ‘nodig’ had.

KORPS MILITAIRE POLITIE
BRIGADE: PARAMARIBO
AFDELING: RECHERCHE
Onderwerp betreft: Persbericht

In het mortuarium van het Akademisch Ziekenhuis, bevindt zich het lijk van een manspersoon van boslandcreoolse afkomst die de volgende signalementen vertoont: -- huidskleur: donkerbruin, leeftijd: ongeveer 35 jaar oud; lichaamslengte ongeveer 1.75m, hoofdhaar zwart/kroes en heeft hij ook een ringbaard. Aan de binnenzijde van de linker-onderarm is er een tattooage aangebracht van zeer waarschijnlijk een vogelsoort (arend). Tevens is er op het voorhoofd een tattooage in de vorm van een punt te bekennen.

Dit lijk werd op zondag 23 november jongstleden op Moengo in het distrikt Marowijne aangetroffen, nadat er vuurgevechten geleverd waren tussen eenheden van Het Nationaal Leger en de bende van Ronny Brunswijk.

De manspersoon van wie het lijk werd aangetroffen, heeft deel uitgemaakt van de terroristische bende van Brunswijk.

Een ieder die inlichtingen ter identificatie van betrokkene kan verschaffen wordt hierbij opgeroepen zich te wenden tot het Hoofd van het Mortuarium van het Akademisch Ziekenhuis of tot de afdeling Recherche van de Militaire Politie te Fort Zeelandia.

NVD

De Commandant der Militaire
Politie: de Kapitein;
R.A.F. Lew Jen Tai.

De Ware Tijd van 1-12-1986

TER AARDE BESTELLING STOFFELIJK OVERSCHOT SOLDAAT J. DORS

Gistermiddag donderdag 22 januari 1987 vond de ter aardebestelling van het stoffelijk overschot van de dienstplichtige soldaat, Jubert Dors met militair eerbeton plaats op de begraafplaats Annette's Hof.

Soldaat Dors kwam het afgelopen weekeind samen met zijn collega Marcellino Heerlot, die gisteren begraven is, om in het Blakka Watra gebied toen leden van de beweging van Brunswijk het vuur openden op een ziekentransport van het Nationaal Leger. Voorafgaand aan de ter aardebestelling bestond er gelegenheid om in de aula van Annette's Hof afscheid van de overledene te nemen, waarbij tevens een dankdienst werd gehouden. Naast familie, vrienden en kennissen die de overledene de laatste en kwamen bewijzen behoorden onder anderen de ministers van Amson en Mayan, D.C. Nankoe Singh, adjudant Vrij officieren, onder officieren en manschappen van het Nationaal Leger. --- (NVD)

De Ware Tijd van 24-1-1987, p.2

'Ter aarde bestelling stoffelijk overschot Soldaat J. Dors'

'Het gaat het land op het moment niet al te goed. Dat komt niet zozeer door de Surinamers zelf, maar door de buitenlandse machten, het kolonialisme, het imperialisme, die ons niet willen zien groeien, onafhankelijk worden.'

Als Bouterse niet de beloofde democratische structuren zou invoeren, dan pas had c-47 het recht de straat op te gaan, vond Derby. 'Wij komen op als die belofte [van democratische verkiezingen – edv] niet wordt ingelost'. In *De Ware Tijd* van 2 december 1986 stond een soortgelijk bericht: 'c-47 verwerpt de strijd Brunswijk'.¹⁴⁸

Derby, die tot de oppositie behoorde, was ook aanwezig tijdens de nationale meeting 'tegen interventie en voor democratie' op 12 december op het Sivaplein.

De bladvullende fotoreportage met portretfoto's van de sprekers op pagina 13 van *De Ware Tijd* van 13 december, onderstreepte de nationale eensgezindheid. Dat twee foto's de aandacht vestigden op het feit dat luitenant Neede – volgens het onderschrift – Surinaamse jongeren ervan wist te weerhouden de Nederlandse driekleur in brand te steken, was misschien niet toevallig.

Niet alleen sympathisanten van het Militair Gezag, ook de oude politieke partijen waren present. vHP-leider Lachmon – vanwege zijn sympathieën voor Nederland en het Nederlandse vorstenhuis door Derby spottend 'Prins van Oranje' genoemd – was gematigd in zijn toon. Hij stelde eenvoudig dat Suriname 'zelf zijn problemen kon oplossen'.¹⁴⁹ Achter de schermen had Lachmon de Nederlandse ambassadeur in Paramaribo laten weten dat de dreiging van een Franse invasie de oude politieke partijen de gelegenheid bood te laten zien waarin ze sterk waren: democratisering.¹⁵⁰

De militairen hadden zich in een communiqué uitgesproken over steun aan de regering bij een invasie. In *De Ware Tijd* en *De West* werd Bouterse in een door SNA aangeleverd bericht uitvoerig geciteerd, terwijl hij uitleg gaf. Bouterse wees met een beschuldigende vinger naar Nederland, toen hij verklaarde, dat:

'(...) het Nederlandse kolonialisme niet geschroomd heeft misdadigers te trainen, te bewapenen, te betalen en te instrueren vernielingen in ons land aan te brengen, als ook te roven, te verkrachten en te moorden(...)'¹⁵¹

Hij stelde dat het Nationaal Leger er bij de regering en het Militair Gezag op aan-drong alle stappen te nemen 'ter eliminatie van de terroristen in Oost-Suriname en ter afwenteling van welke interventie dan ook'.¹⁵² Die uitspraken over 'eliminatie' vonden ook hun weg in Nederlandse media.¹⁵³

Hoofdreactionele commentaren ontbraken, maar het artikel 'Van bankrover tot terrorist' dat in *De West* van 3 december op de voorpagina en in *De Ware Tijd* van 5 december op pagina 2 verscheen, zou als een analyse of commentaar kunnen worden opgevat. Ook dit artikel was ontleend aan persbureau SNA en vormde een aanklacht tegen Nederland, Brunswijk en het Surinaamse verzet. De suggestie werd opgeworpen dat Nederland op een 'gewetenloze' wijze de 'Boslandbevolking' misbruikte om de politieke ontwikkelingen in Suriname te beïnvloeden. Net zoals Nederland destijds de Molukkers had misbruikt in de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië. Het SNA stelde bovendien – in wat je eveneens een analyse of commentaar zou kunnen noemen – dat Nederland bij elke concrete stap van Suriname richting democratie steeds iets anders verzong om 'de ons krachtens verdrag toekomstige gelden niet te hoeven uit te betalen. De leidende smoes is

vandaag de dag “schending van mensenrechten”. En, sneerde het SNA met een verwijzing naar de slavernij:

‘Als vandaag de dag Nederland als “kampioen der schenders van mensenrechten” over schenden van mensenrechten praat, dan krijgen de nazaten van hun slachtoffers veel meer dan alleen maar een vieze smaak in de mond.’¹⁵⁴

Op de laatste dag van het jaar verscheen in *De West* op de voorpagina een bericht van het Surinaamse ministerie van Buitenlandse Zaken, ‘Krachtig protest tegen Nederlandse inmenging’, waarin Suriname niet alleen protesteerde tegen de Nederlandse steun aan ‘terrorisme’ maar ook tegen het bewust voeden van internationale organisaties met ‘onjuiste’ informatie over Suriname. Via de ‘staatsomroep’ [Wereldomroep – edv] maakte Nederland zich schuldig aan psychologische oorlogsvoering. ‘Is handhaving van de betrekkingen op dit niveau zinvol, vroeg Buitenlandse Zaken zich af.

SNA stelde de Nederlandse pers in een ander artikel, dat onder de retorische kop ‘Schending van mensenrechten?’ in zowel *De West* als *De Ware Tijd* verscheen, indirect medeverantwoordelijk voor wat er in Moiwana was gebeurd.

‘Zijn de vijandelijkheden niet op 21 juli door de terrorist Brunswijk ingezet met steun van de in Nederland verblijvende Chin A Sen en diens vrienden? Heeft de Nederlandse pers niet onder andere uit sensatielust het terroristische fenomeen Brunswijk opgeklopt tot vrijheidsstrijder?’¹⁵⁵

Herrenberg van Buitenlandse Zaken verweet de ‘buitenlandse’ pers met haar berichtgeving – met name over het grote aantal in Suriname aanwezige Libiërs – een klimaat te scheppen dat een invasie moest rechtvaardigen.¹⁵⁶ En in *De Ware Tijd* van 22 december stelde Heidweiller vast dat de Nederlandse pers de lessen van ‘fascistische leiders als Goebbels en Hitler’ goed opvolgde. ‘Men gaat er van uit dat als leugens over ons land maar vaak genoeg herhaald worden, deze uiteindelijk geloofd zullen worden.’¹⁵⁷

Bij het legeroptreden in Moiwana plaatsten de Surinaamse media weinig kritische kanttekeningen. Dat gold ook voor premier Radhakishuns uitspraak: ‘Als geweld tegenover geweld komt te staan is het logisch dat er slachtoffers vallen, ook onder de burgerbevolking als die er toevallig tussen zit.’¹⁵⁸ Wel stond ergens in *De Ware Tijd* van 3 december te lezen hoe het assembleelid Soeltaansing meende dat de noodtoestand geen vrijbrief voor het leger mocht zijn om ‘à la dôle’ zijn

gang te gaan. Premier Radhakishuns afkeurende reactie daarop stond direct daar- onder te lezen: ‘Het kan nooit dat het gezag op zodanige wijze wordt bejegend als het lid Soeltaansing heeft gemeend te moeten doen in een onbezonnen ogen- blik.’¹⁵⁹ Achter de schermen sprak – zoals we eerder zagen – de premier andere woorden en speelden zich andere taferelen af.

Uit de Surinaamse media rees het beeld op dat Suriname – zowel regering, Topberaad als oppositie ondanks onderlinge meningsverschillen – concludeerde zelf zijn problemen te kunnen oplossen, zonder druk of ‘hulp’ van buitenaf. De berichtgeving in de Surinaamse media werd gedomineerd door de vermeende interventiedreiging. Twijfels over de democratiseringsplannen – breed uitgemeten in de Nederlandse pers – werden niet geuit en in de kranten zeker niet in verband gebracht met mensenrechtenschendingen. Kregen Brunswijk en het Surinaamse verzet in Nederland in het begin van de Binnenlandse Oorlog nog indirect een podium op de Surinaamse tv, nu was daarvan geen sprake meer. Datzelfde lot trof degenen in Suriname die Brunswijks strijd tegen Bouterse toejuichten.¹⁶⁰ Marrons die met een beroep op het koloniale verleden een ‘dramatische oproep’ aan koningin Juliana deden om hulp, vonden bij *De Telegraaf* wél, maar in de eigen Surinaamse media nauwelijks gehoor.¹⁶¹ De geringe aandacht gold net zo goed voor de Surinaamse vluchtelingen in Frans-Guyana. Een dialoog met Brunswijk zoals het Comité Christelijke Kerken eind november had geopperd, werd afgewezen en was geen prominent onderwerp van discussie in de kranten.¹⁶² Een oproep tot dialoog met Nederland vormde evenmin een belangrijk thema in de media, Herrenberg was daar duidelijk op tegen, Heidweiller betoonde zich een voorstander daarvan, maar pas ná het referendum over de grondwet, zo stond ergens verdwaald in de broodtekst te lezen onder het artikel met de kop ‘Mr Heidweiller niet te spreken over politiek Nederland’ op de voorpagina van *De Ware Tijd* van 23 december 1986.¹⁶³

In Suriname was de berichtgeving aan banden gelegd. De voorlichtingsdiensten en het aan de militairen gelieerde Surinaams Nieuwsagentschap – met aan het hoofd een militair – en de NVD bepaalden voor een groot deel de berichtgeving over de Binnenlandse Oorlog. Den Haag werd er opnieuw van beschuldigd steun aan de ‘terrorist’ Brunswijk te gedogen dan wel ‘passief’ steun te verlenen. De autoriteiten grossierden in krachttermen. Die kwamen soms in de tussenkoppen, maar zelden in de kop van artikelen terecht. Niettemin zou je – om met Heidweiller te spreken – voorzichtig kunnen stellen dat de kracht ‘m misschien in de herhaling zat.

Verwijzingen van de Surinaamse autoriteiten naar het koloniale verleden, de slavernij en de liquidatie van de Molukse kapers tijdens de kapingsacties van 1977

fungeerden in feite als spiegel voor Nederland: wat je zegt ben je zelf. Daarmee werd de onwenselijkheid van de Nederlandse bemoeienis benadrukt.

De Nederlandse pers werd ervan beschuldigd leugens te verkondigen die een invasie in Suriname moesten legitimeren. En wat betreft de voorvallen in Moiwana suggereerde SNA dat de Nederlandse pers daaraan mede schuldig was. Ruimte voor andere interpretaties van de gebeurtenissen of twijfel aan de haalbaarheid van het zojuist ingezette democratiseringsproces, was er niet. Niettemin was in de Surinaamse kranten (*De Ware Tijd* en *De West*) toch ruimte voor enig weerwoord. Dat Frankrijk de invasieplannen weersprak, verscheen prominent op de voorpagina's van *De West* en *De Ware Tijd*.¹⁶⁴ 'Nederland ontkent passieve steun aan Brunswijk' stond er als kop in *De West*. In datzelfde artikel werden daar overigens wel de nodige vraagtekens bij gezet.¹⁶⁵ De Surinaamse regering zag militair geweld als enige oplossing voor de strijd. Dialoog werd afgewezen, zowel met Brunswijk als met Nederland.

De drie Nederlandse kranten baseerden zich weliswaar wederom op diverse bronnen en lieten ruimte voor verschillende interpretaties van de gebeurtenissen en voorvallen. Niet de – door de Nederlandse pers nauwelijks serieus genomen – invasiedreiging, maar de mensenrechtenschendingen tijdens de oorlog en de groeiende vluchtelingenstroom die daarna op gang kwam werden als grootste probleem gedefinieerd. Daarbij was er weinig aandacht voor de onwenselijkheid of zinloosheid van Brunswijks guerrillastrijd. Brunswijk werd vereenzelvigd met de vluchtelingen en niet als onderdeel van het probleem gezien. *De Telegraaf* koos openlijk partij voor Robin Hood Brunswijk. De Nederlandse kranten waren eensgezind in hun afwijzing van het geweld in Moiwana en stelden zich in hun hoofdredactionele commentaren achter het Nederlandse regeringsbeleid dat de acties 'beestachtig' noemde en internationale hulp als oplossing voor het geweld prefereerde boven rechtstreekse dialoog.

Persreis naar Pokigron aan de vooravond van de verkiezingen in 1987

Nederlandse journalisten waren niet welkom om de volksraadpleging van 30 september 1987 te verslaan. Bevelhebber Bouterse verklaarde geen 'abangies' [*abani, abanyi* = schurk, crimineel, ellendeling – edv] in het land te willen ontvangen.

'Wij zijn te vaak teleurgesteld geweest in de verrichtingen van Nederlandse journalisten, de goeden niet te na gesproken, en wij hebben er geen vertrouwen in dat zij het nu beter zullen gaan doen. Nederlandse journalisten heb-